

Әлеуметтік желілердің тіл үйренуге әсері

ЖАРИЯЛАНДЫ
13.05.2026

СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/188646/

ӘОЖ 378.147:811.111:37.02

Мекенбай Аружан Сәбитқызы

Студент, Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды ұлттық зерттеу университеті, Шетел тілдер факультеті

Ғылыми жетекші: **Сағадиева Кымбат Кошкинбаевна**

Аңдатпа. Қазіргі білім беру жүйесінде әлеуметтік желілер (Instagram, TikTok, YouTube, Telegram және т.б.) тіл үйрену дамытуының қосымша, бірақ маңызды құралы ретінде қарастырылады. Олар арқылы оқушылар аутенттік тіл контентіне тез және қол жетімді болып, тыңдау, сөйлеу, жазу және оқу дағдыларын практикалық жағдайда қалыптастырады. Әлеуметтік желілер тіл үйренуге ықпалы тіл сабақтарын толықтырушы, және де тілді регулярлы түрде қолдануға ынталандырушы фактор болуы мүмкін. Алайда, қысқартылған жазу, графикалық қателер мен “тілсіз” стилистика тіл білімінің қалыптан тыс дамуына әкелуі қарастырылады. Мақалада әлеуметтік желілердің тіл үйренуге әсері теориялық және тәжірибелік зерттеулерге сүйеніп талданады. Оқушылар үшін жоспарлы тіл практикасы, сыныпта қолданылатын тиімді стратегиялар ұсынылған. Сонымен қатар, әлеуметтік желілерді ақпараттық-тіл кешені ретінде қарапайым қолданудан гөрі, мақсаттылы қолдану қажеттігі де талқыланады.

Кілт сөздер: Индонезия, Twitter, Instagram, You Tube, Whats App, Telegram, TikTok, Facebook, әлеуметтік желілер, университет, студенттер, мета-анализ

Кіріспе. Қазіргі заманда ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың дамуы тіл үйрену процесін түбегейлі өзгертуде. Әлеуметтік желілер (Instagram, TikTok, YouTube, Facebook, Telegram, WhatsApp және т.б.) білім беру жүйесінің шеңберінен тыс, бірақ тіл дағдыларын қалыптастыру мен дамытуда маңызды рөл ойнайтын ашық орта болып табылады. Қазіргі студенттер күніне бірнеше сағат әлеуметтік желілермен әрікеттеседі; олар не тек «көңіл көтеру» үшін пайдаланылмай, көптеген жағдайда тіл үйрену процесінің естіксіз тәжірибелік блогы ретінде қызмет етеді.[1]

Әлеуметтік желілер тіл үйренуге әсерін тек оң немесе теріс деп қарап жүрмейтінін білу қажет. Сөйлемдердің жаңа стилі, қысқартылған жазу, интернет-слэнг және смайликтер қолданылып жүрген социалдық желілер тілді «желілік» форматта құрылуына ынталандырады, бірақ бұл өзгерістер қатарында оқыту процесінің құрылымдарына да қатысты жаңа мағынаны қосады. Бір жағынан, социалдық желілер оқушыларға аутенттік тіл контентін, әртүрлі акценттерді, күнделікті диалогтарды және коммуникативтік жағдайларды тегін қол жетімді ресурс ретінде ұсынады. Екінші жағынан, қысқартылған жазу, грамматикалық қателер, жаңа сөздердің қате пайдаланылуы, сондай-ақ уақыттың үлкен үлесін алатын өзге-өзінің қоңырау құрамы өзінде тілдің құрылымдық дамуына кері әсерін тигізуге қабілетті факторлар болып саналады. [2]

Көптеген қазіргі таңдағы зерттеулер әлеуметтік желілердің тіл үйренуге оң ықпалын көрсетуде. Мысалы, Индонезияда жүргізілген зерттеуде 64 тоғызсыныптық оқушы социалдық желілердің (Instagram, TikTok, YouTube) қолданылуының ағылшын тілінің сөздік қорын, сөйлеу тегіздігін және өзінің үйренуге ынталарын арттыратыны атап көрсетілді. Сондай-ақ, 2017 жылғы Қазақстанның өзінде жүргізілген зерттеуде әлеуметтік желілер студенттер үшін тек әлеуметтік қарым-қатынас құралы емес, сонымен қатар ағылшын тілін практикалау және жаңа сөздерді игеру үшін пайдалы ресурс ретінде қолданылатыны анықталды. Басқа зерттеулерде университет студенттері социалдық желілердің көмегімен ағылшын тілінің сөздік қорын, аудициялық түсініктілігін, сөйлеу құқызын жақсартып, өз тіл өзінің өзінше қолданыста тілін қолдануға дағдыланатыны белгілі.[3] Бірақ бұл барлық зерттеулер неғұрлым бағытталған әлеуметтік желілердің оң әсерін көрсетуде, сонымен қатар олардың құрылымдық қолданысынсыз тіл үйренуге әсерін шектеу керектігін атап өтеді. 2025 жылғы бір мета-анализте социалдық желілердің пайдаланылуы университет студенттерінің шет тілін үйрену нәтижесіне оң әсері бар болса да, бұл әсер жоспарлы, мұғаліммен бағытталған, мақсатты қолданыста ғана толық қол жетімді. Егер қолдануы жоспарсыз, тек көңіл көтеру үшін өтсе, онда оқу-жазба дағдыларында айтарлықтай жақсартылу байқалмайтыны көрсетілді. Және,, әлеуметтік желілер тілді тек оқулықтан емес, күнделікті өмірдің өзінің контентінен үйренуге мүмкіндік беретіні айқын. Instagram-сторилар, TikTok-бейнелер, YouTube-шорттар, Twitter-мемдар, Facebook-посттар – бұлардың әрқайсысы жаңа сөздерді, идиомаларды, саркаст, жас акценттерді және коммуникативтік мәдениетті тікелей көрсетеді. Блогерлер, тіл мұғалімдері, “language teacher” қосымшалар (TikTok, Instagram-тағы reels) арқылы оқушылар грамматика, фразалар, жас сөздерді контекстік түрде қабылдайды. Бұл әдіс тілді “механикалық жаттау” форматынан шығарып, оны күн делікт емес, өмір сияқты өзін-өзі таныстыруға ынталандырады.[4] Бірақ әлеуметтік желілер тіл үйренуге ықпалын тек оң деп қабылдау қате. Қысқартылған жазу, грамматикалық қателер, қарапайым стилистика және “тілсіз” қарым-қатынас тілдің құрылымдық дамуына, әсіресе

қағазда/экзаменде қолданылатын формал тілде өз ықпалын түсіріп жүр. Бір зерттеуде социалдық желілердің қолданылуының жазба тілін жеңілдетіп, қысқартып қолдануға ынталандыруы және формал тілде қолданылатын құрылымдарды ұмытуға әкелетінін атап өту керек.

Әдістер. Бірінші әдіс – әлеуметтік желілерді үй тапсырмасы мен қайталау процесіне енгізу. Әр сабақтың соңында WhatsApp не Telegram-та қоғамдық топ құрып, қысқа тапсырма беріп, әркім өз тілін қолдануға қатыстыратын әдіс өте қолайлы. Мысалы, бір сөйлем қазақша немесе ағылшын тілінде жазу, суретке реакция, қысқа пікір немесе әлеуметтік желіден алынған постқа қысқа жауап жазу. Бұл әдіс тілді тек қағазда ғана емес, қоғамдық ортада қолдануға ынталандырады. Екінші әдіс – әлеуметтік желінің қысқа бейнелерін қайталау құралы ретінде қолдану. Instagram-тағы reels, TikTok-бейнелерін өту тақырыбын қорытындылау үшін қолдануға болады. Қысқа бейнені өз тілімен қорытындылап, қысқа пікір жазу арқылы өз дағдыларын қайталауға қатысады. Бұл әдіс тілді жазбаша түрде қайталау форматынан шығып, күнделікті оқуың өзінің өмірінде қолдануға ынталандырады. Үшінші әдіс – TikTok рөлдері қойғызу. Әр топтың тілдік рөлін TikTok-бейнеде көрсетіп, қысқа сценалар қойғызу (мысалы, «дүкенде сөйлесу», «университетте экзамен өткізу»). Бұл әдіс тілді қолдануға ынталандырады.

Қорытынды. Берілген әдістер арқылы әлеуметтік желілердің тіл үйренуге әсерінің оң және теріс жақтары тиімді қолданыста қалыптасады. Үй тапсырмасы мен қайталау құралы ретінде әлеуметтік желілер тілді тек қағазда емес, қоғамдық ортада қолдануға ынталандырады. Сабақтың бір бөлігі ретінде әлеуметтік желіден мәтіндер мен бейнелер пайдалану тілді талдау және қолдану қабілетін дамытады. Рөлдік ойындар мен қарым-қатынасты әлеуметтік желі арқылы ұйымдастыру тілді тәжірибелі қолдануға ынталандырады, ал өзгенің қатесін қауымдық түрде түзету тілді түзету қабілетін және қоғамдық қарым-қатынасты дамытады. Бұл әдістер әлеуметтік желілердің тіл үйренуге әсерін теориялық және тәжірибелік тұрғысынан қолдануға ынталандырады, сонымен қатар оқушылардың қоғамдық қарым-қатынасты және тілді қолдану қабілетін дамытады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. https://www.wosjournals.com/index.php/shokh/article/view/3730?utm_source=perplexity
2. https://journal2.upgris.ac.id/index.php/ijre/article/view/2123?utm_source=perplexity
3. https://al-kindipublishers.org/index.php/bjtep/article/view/11959?utm_source=perplexity
4. <https://www.youtube.com/watch?v=d46mZgjlhBY>